

Ekonomia

Bezpieczeństwo ekonomiczne a przestępstwa gospodarcze

**Analiza uwarunkowań prawno-organizacyjnych
na przykładzie Federacji Rosyjskiej**

Natasza Duraj

Bezpieczeństwo ekonomiczne a przestępstwa gospodarcze

Analiza uwarunkowań prawno-organizacyjnych
na przykładzie Federacji Rosyjskiej

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Ekonomia

Bezpieczeństwo ekonomiczne a przestępstwa gospodarcze

Analiza uwarunkowań prawno-organizacyjnych
na przykładzie Federacji Rosyjskiej

Natasza Duraj

Natasza Duraj – Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Instytut Logistyki i Informatyki, Katedra Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 37/39

RECENZENT

Andrzej Bujak

REDAKTOR INICJUJĄCY

Beata Koźniewska

REDAKCJA

Monika Wolska-Bryl

SKŁAD I ŁAMANIE

Monika Wolska-Bryl

KOREKTA TECHNICZNA

Anna Sońta

PROJEKT OKŁADKI

Agencja Reklamowa efectoro.pl

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/HayDmitriy

Wydrukowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ

© Copyright by Natasza Duraj, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.09905.20.0.M

Ark. druk. 8,875

ISBN 978-83-8220-300-4

e-ISBN 978-83-8220-301-1

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. 42 665 58 63

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1	
Pojęcie i istota bezpieczeństwa oraz bezpieczeństwa ekonomicznego	9
1.1. Pojęcie bezpieczeństwa	9
1.2. Klasyfikacja bezpieczeństwa	11
1.3. Pojęcie bezpieczeństwa ekonomicznego w polskiej literaturze przedmiotu	17
1.4. Pojęcie bezpieczeństwa ekonomicznego w rosyjskiej literaturze przedmiotu oraz zasady zabezpieczenia prawnego bezpieczeństwa ekonomicznego	19
Rozdział 2	
Pojęcie i istota przestępstw w sferze gospodarki, unormowanych w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej oraz kar za nie grożących	29
2.1. Pojęcie i rodzaje przestępstw w sferze gospodarki	29
2.2. Kary określone w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej	36
2.3. Kary przewidziane w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej za przestępstwa w sferze gospodarki	38
Rozdział 3	
Unormowanie przestępstw przeciwko własności – postanowienia Rozdziału 21 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej	45
Rozdział 4	
Unormowanie przestępstw w sferze działalności gospodarczej – postanowienia Rozdziału 22 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej	61

Rozdział 5

Unormowanie przestępstw przeciwko interesom służby w organizacjach komercyjnych i innych organizacjach – postanowienia Rozdziału 23 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej 113

Rozdział 6

Przestępstwa w sferze gospodarczej na tle przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2003–2019 oraz ich sprawcy 123

Zakończenie 133

Bibliografia 135

Spis tabel 141

Wstęp

Bezpieczeństwo ekonomiczne stanowi obszar zainteresowania wielu środowisk naukowych i społecznych, będąc zarazem siłą sprawczą rozwoju dyscypliny nauk o bezpieczeństwie w ramach dziedziny nauk społecznych. Jednym z zagrożeń bezpieczeństwa ekonomicznego jest przestępczość w sferze gospodarki, a jej zwalczanie stało się istotnym celem Federacji Rosyjskiej – kraju, zmagającego się od wielu lat z niezwykle szkodliwym, wręcz destrukcyjnym wpływem przestępczości na jakość życia rosyjskiego społeczeństwa.

Zasięg przestępstw w sferze gospodarczej jest bardzo szeroki. Dotyczą one niemalże wszystkich aspektów życia gospodarczego Federacji Rosyjskiej i corocznie powodują poważne straty o charakterze materialnym i niematerialnym. Pokrzywdzonymi są zazwyczaj osoby fizyczne, niektóre z gałęzi gospodarki, jak również instytucje państwowe oraz instytucje samorządu terytorialnego.

Zasadniczym celem monografii jest zaprezentowanie problematyki dotyczącej unormowań prawno-organizacyjnych przestępstw w sferze gospodarki w Federacji Rosyjskiej w aspekcie kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Rosji.

Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz spisu tabel.

W rozdziale 1, zatytułowanym „Pojęcie i istota bezpieczeństwa oraz bezpieczeństwa ekonomicznego”, zaprezentowano pojęcie „bezpieczeństwa” oraz jego klasyfikację. W rozdziale tym zawarto także pojęcie „bezpieczeństwa ekonomicznego” w polskiej i rosyjskiej literaturze przedmiotu, a także przedstawiono zasady zabezpieczenia prawnego bezpieczeństwa ekonomicznego Federacji Rosyjskiej.

Rozdział 2, zatytułowany „Pojęcie i istota przestępstw w sferze gospodarki, unormowanych w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej oraz kar za nie groźących”, zawiera informacje dotyczące pojęcia i rodzajów przestępstw w sferze gospodarki. W dalszej części tego rozdziału opisane zostały kary unormowane w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej, jak również kary, jakie rosyjski Kodeks karny przewiduje za popełnione przestępstwa w sferze gospodarki.

W rozdziale 3 pt. „Unormowanie przestępstw przeciwko własności – postanowienia Rozdziału 21 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej”, opisane zostały przestępstwa ujęte w art. 158–168 KK FR. Przedmiotem ochrony tychże przestępstw jest własność, pod którą należy rozumieć mienie ruchome i nieruchome. Dobrem chronionym przestępstw przeciwko własności jest także posiadanie, przez które należy rozumieć możliwość władania określoną rzeczą.

Rozdział 4, zatytułowany „Unormowanie przestępstw w sferze działalności gospodarczej – postanowienia Rozdziału 22 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej”, zawiera opis przestępstw stypizowanych w art. 169–200.5 KK FR. Można określić je jako czyny umyślne społecznie niebezpieczne (z działania lub zaniechania), które stanowią czyny umyślne zagrażające bezpieczeństwu ekonomicznemu państwa lub stwarzające zagrożenie wyrządzenia szkody interesom materialnym jednostki, społeczeństwa lub państwa.

Rozdział 5 pt. „Unormowanie przestępstw przeciwko interesom służby w organizacjach komercyjnych i innych organizacjach – postanowienia Rozdziału 23 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej”, zawiera analizę najmniej licznej grupy przestępstw w sferze gospodarki, dotyczącej zarówno przekupstwa handlowego, jak i nadużycia oraz przekroczenia uprawnień.

Rozdział 6, zatytułowany „Przestępstwa w sferze gospodarczej na tle przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2003–2019 oraz ich sprawcy”, zawiera informacje dotyczące zarówno przestępstw ogółem, popełnionych w Rosji w badanym okresie, jak i przestępstw w sferze gospodarczej. W rozdziale tym zawarto także wnioski płynące z analizy liczby ujętych sprawców przestępstw oraz strat materialnych, spowodowanych popełnionymi przestępstwami w sferze gospodarki. Rozdział 6 bazuje na materiałach zgromadzonych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej za lata 2003–2019.

Pracę wieńczy zakończenie, w którym zawarto najistotniejsze wnioski, płynące z analizy przestępstw w sferze gospodarki, popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2003–2019 oraz analizy aktów prawnych, dotyczących tej kategorii przestępstw.

Książka powstała z myślą o czytelnikach zainteresowanych rozwijaniem wiedzy z zakresu bezpieczeństwa ekonomicznego oraz zwalczania przestępstw o charakterze gospodarczym, w tym przestępstw w sferze gospodarczej, z jakimi mają do czynienia na co dzień rosyjskie organy ścigania.

Rozdział 1

Pojęcie i istota bezpieczeństwa oraz bezpieczeństwa ekonomicznego

1.1. Pojęcie bezpieczeństwa

Z etymologicznego punktu widzenia termin „bezpieczeństwo” wywodzi się z łacińskiego *sine curas*, równoznacznego z pojęciem *securitas*, co oznacza stan „bezpieczeństwa”¹. R. Zięba uważa, że termin ten powinien być rozumiany jako stan pewności, spokoju, zabezpieczenia oraz jego poczucia, oznaczający brak zagrożenia oraz ochronę przed niebezpieczeństwem², a J. Potrzeszcz utożsamia go ze spokojem ducha, bezpieczeństwem i beztrioską³. Rzeczownik *securitas* pochodzi natomiast od przymiotnika *securus*, oznaczającego „beztroski”, „spokojny”, „wesoły”, „pewny”, „bezpieczny”⁴.

W literaturze przedmiotu określenia terminu „bezpieczeństwo” mają w większości jakościowy charakter. Termin ten definiowany jest zarówno jako „wartość”⁵

---

1 J. Tokarski (red.), *Słownik wyrazów obcych PWN*, PWN, Warszawa 1980, s. 673.

2 R. Zięba, *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997, s. 3.

3 J. Potrzeszcz, *Bezpieczeństwo prawne z punktu widzenia filozofii prawa*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 26.

4 M. Plezia (red.), *Słownik łacińsko-polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 83–84.

5 W. Kitler, *Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2001, s. 39.

lub jako „wartość i dobro chronione”⁶, „potrzeba”⁷, „stan i proces”⁸ czy „naczelna potrzeba człowieka do istnienia”⁹.

W znaczeniu ogólnospołecznym, bezpieczeństwo – jako pojęcie stosowane w codziennej rzeczywistości oraz funkcjonowaniu społeczeństw i państw – obejmuje zabezpieczenie takich potrzeb, jak: istnienie i przetrwanie, pewność, stabilność, tożsamość, niezależność, ochrona, a także poziom i jakość życia¹⁰. Bezpieczeństwo utożsamiane jest także z gwarantowaną przez konstytucję, instytucje prawne i przedsięwzięcia praktyczne ochroną i obroną przed wewnętrznymi zagrożeniami żywotnych interesów państwa, społeczeństwa i obywatela we wszystkich sferach życia społecznego¹¹.

R.B. Woźniak podkreśla, że chcąc zrozumieć istotę bezpieczeństwa, należy uwzględnić co najmniej dwa czynniki, które ją tworzą. Za pierwszy z nich uznaje on gwarancję przetrwania określonego podmiotu w stanie nienaruszonym, przy czym składnik ten stanowi podstawę bezpieczeństwa, dając możliwość fizycznego istnienia danego podmiotu. Identyfikowany jest on ze stanem polegającym na braku zagrożeń (brak konfliktów, kryzysów). Należy jednak podkreślić, iż bezpieczeństwo ograniczone tylko do tego komponentu posiada wymiar negatywny. Dlatego też urzeczywistnienie pełnego bezpieczeństwa, czyli bezpieczeństwa rozumianego pozytywnie, warunkują możliwości do swobodnego rozwoju danego podmiotu¹².

Zdaniem A. Czupryńskiego, bezpieczeństwo powinno być postrzegane jako aspekt systemu wartości, o który należy zabiegać i pielęgnować go¹³. Dlatego też w literaturze przedmiotu z zakresu szeroko rozumianego bezpieczeństwa często podkreślany jest fakt, że wyjaśniając istotę pojęcia bezpieczeństwa należy mieć na uwadze przede wszystkim jego związek ze zjawiskiem zagrożenia¹⁴.

6 W. Kitler, *Transdyscyplinarność badań w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o obronności*, [w:] W. Kitler, T. Kośmider (red.), *Metodologiczne i dydaktyczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2015, s. 173.

7 A. Kołodziejczyk, *Bezpieczeństwo jako fenomen społeczny: pojęcie bezpieczeństwa, jego interpretacje i odmiany*, „Seaculum Christianum: Pismo historyczne” 2007, t. 14, nr 1, s. 228.

8 S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna edukacja. Polityczno-strategiczne aspekty bezpieczeństwa*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, II-2011/18, s. 19.

9 W. Pokruszyński, *Filozofia bezpieczeństwa*, Wydawnictwo SGE, Józefów 2013, s. 12.

10 R. Zięba, *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 10, s. 50.

11 Z. Nowakowski, H. Szafran, R. Szafran, *Bezpieczeństwo XXI wieku. Strategie bezpieczeństwa narodowego Polski i wybranych państw*, RS Druk, Rzeszów 2009, s. 110.

12 R.B. Woźniak, *Społeczne wymiary bezpieczeństwa wewnętrznego w mieście portowym*, „Edukacja Humanistyczna” 2014, nr 1(30), s. 134.

13 A. Czupryński, *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*, [w:] A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina (red.), *Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, Wydawnictwo CNBOP-PIB, Józefów 2015, s. 10.

14 A. Kołodziejczyk, *op. cit.*, s. 230.

1.2. Klasyfikacja bezpieczeństwa

Poszczególne dziedziny bezpieczeństwa mają swoją strukturę podmiotową (bezpieczeństwo jako pewność istnienia i przetrwania), przedmiotową (pewność stanu posiadania i rozwoju) oraz procesualną (zmiennosć w czasie obiektywnych i subiektywnych aspektów bezpieczeństwa). Owe wymiary podlegają klasyfikacji według określonych kryteriów¹⁵:

- podmiotowego (bezpieczeństwo regionalne, narodowe oraz bezpieczeństwo międzynarodowe),
- przedmiotowe (bezpieczeństwo ekonomiczne, polityczne, wojskowe, społeczne, kulturowe, ideologiczne, ekologiczne, informacyjne),
- przestrzennego (bezpieczeństwo lokalne, subregionalne, regionalne, ponadregionalne, globalne),
- czasu (stan bezpieczeństwa i proces bezpieczeństwa),
- sposobu organizowania (bezpieczeństwo indywidualne, unilateralne, hegemizm mocarstwowy, izolacjonizm, neutralność, sojusze, kooperacje).

Pierwszy rodzaj bezpieczeństwa według kryterium podmiotowego – bezpieczeństwo regionalne – definiowane jest jako ochrona systemu stosunków wzajemnych państw regionu przed zagrożeniami destabilizacji sytuacji, kryzysami, konfliktami zbrojnymi i wojnami o charakterze regionalnym¹⁶.

Bezpieczeństwo narodowe to bezpieczeństwo konkretnego państwa jako podmiotu prawa międzynarodowego publicznego. Na bezpieczeństwo narodowe składają się obrona obszaru, obywateli oraz nienaruszalność granic państwa. Ponadto w jego zakres wchodzi ochrona interesów danego państwa, polityki oraz gospodarki wewnętrznej i międzynarodowej¹⁷.

Bezpieczeństwo międzynarodowe określane jest jako zdolność narodu do ochrony jego wewnętrznych wartości przed zagrożeniem zewnętrznym. Za podstawowe wartości bezpieczeństwa narodowego państwa E. Cziomer przyjmuje¹⁸:

-
- 15 R.B. Woźniak, *U podstaw socjoglobalistyki. Koncepcje i zagrożenia*, Kadruk, Szczecin 2009, s. 221.
- 16 B. Chmieliński, *Rozważania nad naukami o bezpieczeństwie i bezpieczeństwem społeczności lokalnych*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23(30), s. 61–62.
- 17 K. Łastawski, *Pojęcie i główne wyznaczniki bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, [w:] W. Fehler (red.), *Współczesne bezpieczeństwo*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003, s. 12.
- 18 E. Cziomer (red.), *Zagrożenia i instytucje bezpieczeństwa międzynarodowego*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2016, s. 14–15; E. Cziomer, *Bezpieczeństwo i współpraca w Europie*, [w:] E. Cziomer, L.W. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 154.

- przetrwanie, pojmowane jako suwerenny byt państwa i narodu w różnych aspektach,
- integralność terytorialną,
- niezależność polityczną i swobodę działania międzynarodowego oraz
- jakość życia, czyli samodzielny wybór ustroju społeczno-politycznego i systemu gospodarczego, jak również kształtowania własnej przyszłości na tradycji, kulturze oraz innych wartościach narodowych.

Według kryterium przedmiotowego, bezpieczeństwo dzieli się na bezpieczeństwo ekonomiczne, polityczne, wojskowe, społeczne, kulturowe, ideologiczne, ekologiczne oraz bezpieczeństwo informatyczne, określane przez niektórych autorów mianem bezpieczeństwa informacyjnego. O bezpieczeństwie ekonomicznym będzie mowa w dalszej części pracy, natomiast wyjaśnienia wymagają wzmiankowane wyżej poszczególne rodzaje bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo polityczne definiowane jest jako stan pewności przetrwania i rozwoju systemu politycznego danego państwa bądź grupy państw¹⁹. Jak podkreśla J. Czaputowicz, bezpieczeństwo polityczne dotyczy zagrożeń dla stabilności społecznej państw i rządów, czyli suwerenności wewnętrznej, związanej z rzeczywistą kontrolą określonego terytorium przez legalne władze państwa²⁰. Natomiast S. Zaleski jest zdania, że bezpieczeństwo polityczne związane jest z suwerennym polem decyzji władzy publicznej we wszystkich istotniejszych sferach życia zbiorowego w państwie²¹, a P. Soroka odnosi to pojęcie do pewności przetrwania oraz rozwoju systemu politycznego danego państwa lub ugrupowań państw wraz z zapewnieniem stabilności społecznej, ustrojowej, wewnętrznej państw (suwerenności wewnętrznej)²².

Bezpieczeństwo wojskowe, określane także mianem bezpieczeństwa militarne-go, definiowane jest jako stan uzyskany w rezultacie utrzymywania odpowiednio zorganizowanych i wyposażonych sił zbrojnych oraz zawartych sojuszków wojskowych, a także posiadania koncepcji strategicznej wykorzystania będących w dyspozycji sił, stosownie do zaistniałej sytuacji²³. M. Huzarski określa bezpieczeństwo militarne jako stan uzyskany w rezultacie utrzymywania na wymaganym poziomie potencjału militarne-go oraz zawartych sojuszków wojskowych i umów polityczno-

19 I. Pawlikowska, *Bezpieczeństwo jako cel polityki zagranicznej państwa*, [w:] R. Zięba (red.), *Wstęp do polityki zagranicznej państwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, s. 62.

20 J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, [w:] K. Żukrowska, M. Grącik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006, s. 74.

21 S. Zaleski, *Strategia jako instrument bezpieczeństwa politycznego państwa*, „Doctrina. Studia społeczno-polityczne” 2009, nr 6, s. 33.

22 P. Soroka, *Polistrategia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski. Ujęcie normatywne*, Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa 2005, s. 18.

23 J. Kaczmarek, W. Łepkowski, B. Zdrodowski (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 21.

-militarnych, a także posiadania koncepcji strategicznej, operacyjnej i taktycznej wykorzystania tego potencjału, stosownie do zaistniałej sytuacji i ocenianych zagrożeń, wymagających użycia siły militarnej²⁴. Do obszaru zainteresowań bezpieczeństwa militarnego zalicza on: podstawy normatywne i teoretyczne, zagrożenia militarne, aspekt naukowy bezpieczeństwa militarnego, potencjał militarny i koncepcje strategiczne jego wykorzystania, sojusze militarne, operacje militarne, operacje reagowania kryzysowego i wsparcia pokoju, jak również prognostyczne kierunki zmian w bezpieczeństwie militarnym²⁵.

Bezpieczeństwo społeczne – według M. Leszczyńskiego – obejmuje całokształt działań prawnych i organizacyjnych, realizowanych przed podmioty rządowe (krajowe i międzynarodowe), pozarządowe oraz samych obywateli, które mają na celu zapewnienie określonego poziomu życia osobom, rodzinom i grupom społecznym oraz niedopuszczenie ich do marginalizacji oraz wykluczenia społecznego. Chodzi tu zwłaszcza o zapewnienie pomocy ludziom czasowo lub trwale niezdolnym do pracy zawodowej, którzy znaleźli się wskutek własnej niezaradności w trudnej sytuacji życiowej lub padli ofiarą niezależnych od nich zdarzeń losowych, takich jak pożar, powódź czy inne klęski żywiołowe. Istotne znaczenie ma tutaj uwaga o konieczności wzmocnienia odpowiedzialności obywateli za los własny i los rodzin, ponieważ walka z marginalizacją i nadrzędna rola państwa w tym procesie nie może kształtować postaw znanych jako wyuczony syndrom bezradności. Polega on na stopniowym zatracaniu umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych i sięganie po pomoc instytucji pomocy społecznej w sytuacjach do tego nieuprawnionych. Istotnym elementem bezpieczeństwa społecznego jest tworzenie warunków rozwojowych poprzez możliwość aktywnego uczestniczenia w edukacji, kulturze, szeroko rozumianym życiu społecznym²⁶.

Bezpieczeństwo kulturowe w literaturze przedmiotu definiowane jest jako zdolność państwa do ochrony tożsamości kulturowej, dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, w warunkach otwarcia na świat, umożliwiających rozwój kultury poprzez internalizację wartości niesprzecznych z własną tożsamością²⁷. Bezpieczeństwo kulturowe w wymiarze narodowym – zdaniem G. Michałowskiej – oznacza warunki, w których społeczeństwo może utrzymywać i pielęgnować wartości decydujące o jego tożsamości, a jednocześnie swobodnie czerpać z doświadczeń i osiągnięć innych

---

24 M. Huzarski, *Zarządzanie bezpieczeństwem militarnym w ujęciu narodowym i sojuszniczym*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 49.

25 *Ibidem*, s. 51.

26 M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI w. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Difin, Warszawa 2011, s. 58.

27 J. Czaja, *Pojęciowe aspekty kulturowe*, [w:] K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek (red.), *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2007, s. 172–173.

narodów²⁸. Natomiast W. Kitzler jest zdania, że pod pojęciem bezpieczeństwa kulturowego należy rozumieć proces zachodzący w zakresie bezpieczeństwa narodowego, obejmujący różne środki i działania, których wykorzystanie i realizacja ma na celu konsolidowanie i kultywowanie wartości, które znacząco wpływają na tożsamość narodową oraz czerpanie z dokonań innych narodów, przy równoległym zapobieganiu wzrostu znaczenia obcych wpływów, które w znaczny sposób mogą osłabić integralność wewnętrzną²⁹.

Bezpieczeństwo ideologiczne posiada stosunkowo wąski zakres przedmiotowy i specyficzny charakter, dlatego też termin ten rzadko pojawia się w literaturze przedmiotu. Bezpieczeństwo to stanowi element bezpieczeństwa ekonomicznego, politycznego, a także bezpieczeństwa kulturowego. Wynika to – w odniesieniu do pejoratywnego znaczenia ideologii – ze zmodyfikowanego przez określone grupy społeczne obrazu rzeczywistości, kształtowanej dla potrzeb interesów tychże grup, najczęściej w sferze polityki, ekonomii czy religii. Natomiast bezpieczeństwo ideologiczne z punktu widzenia jego pozytywnego charakteru można rozpatrywać jako dążenie do wypracowania w społeczeństwie wspólnego światopoglądu, który winien służyć realizacji interesu narodowego³⁰.

Bezpieczeństwo ekologiczne w literaturze przedmiotu definiowane jest w bardzo zróżnicowany sposób. Zdaniem J. Kukułki, pod terminem tym należy rozumieć określoną wartość zdrowego życia gatunku ludzkiego w jego środowisku³¹, natomiast R. Paczulski wyraża opinię, że bezpieczeństwo ekologiczne winno być utożsamiane z ochroną przed zagrożeniami, które wynikają z niedostatecznego zharmonizowania rozwoju gospodarczego i rozwoju społecznego z wymogami ochrony środowiska³². Inną definicję bezpieczeństwa ekologicznego podaje M. Pietraś, określając ten termin jako taki stan stosunków społecznych, w tym treści, formy i sposoby organizacji stosunków międzynarodowych, który nie tylko ogranicza lub eliminuje zagrożenia ekologiczne, ale także promuje pozytywne działania, które umożliwiają realizację istotnych wartości, niezbędnych dla istnienia i rozwoju narodów oraz państw³³.

28 G. Michałowska, *Bezpieczeństwo kulturowe w warunkach globalizacji procesów społecznych*, [w:] D. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997, s. 132.

29 W. Kitzler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie – uwarunkowania – system*, Wydawnictwo Akademii Narodowej, Warszawa 2011, s. 53.

30 O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć (red.), *Vademecum bezpieczeństwa*, Instytut Nauk o Bezpieczeństwie, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2018, s. 104.

31 J. Kukułka, *Ekologiczne czynniki bezpieczeństwa*, [w:] J. Kukułka (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po Zimnej Wojnie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1994, s. 108.

32 R. Paczulski, *Ochrona środowiska*, Branta, Bydgoszcz 2008, s. 75.

33 M. Pietraś, *Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie*, UMCS, Lublin 1996, s. 86.